

İLİM YOLUNDAKİ ALİMİN KIYMETİ VE HAKK'A TABİ OLMAK

el-Hamdülillâhi rabbi'l-âlemîn. Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîhi alâ külli hâlin ve fî küllî hîn. es-Salâtü ve's-selâmu alâ seyyidinâ ve senedinâ ve mededinâ ve şefî'z-zünûbinâ ve üsvetine'l-haseneti Muhammedini'l-Mustafâ ve âlihî ve sahbihî ve mentebiahû bi-ihsânin ecmaîn.

Çok aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah'ın selamı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun.

eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye fî ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye diye Taşköprîzâde'nin meşhur bir eseri vardır. Osmanlı alimlerini anlatan güzel bir eserdir. Maalesef daha Türkçe'ye çevrilmedi. Hâlbuki bu toprakların yetiştirdiği büyükleri anlatan çok önemli bir kaynak kitaptır. Ben bazen konuştuğum zaman mühim kitaplara işaret ediyorum. Belki sonra da birisi üzerine eğilip çalışıyor. *Şifâ-i Şerîf*'i de Ankara'da öyle söylemiştim. Çok önemli kitaptır. “Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in sevgisini kazanmak, onu daha iyi tanımak, o muhabbete sahip olmak için o kitabı hep okurlarmış oku-

turlarmış. Her kütüphanede varmış. Eskiler devrederlermiş, tekrar tekrar okurlarmış.” dedim. Birkaç himmet sahibi çıkmış, elhamdülillah Türkçe’ye tercüme etmişler. Okumanızı tavsiye ederim. *Şakâiku’-Nu’ mâniyye*’de öyledir.

a. Fatih Sultan Mehmed’in Eğitimi Ve Molla Gürânî’nin Rolü

Orada okumuştum ki Fatih Sultan Mehmed küçük bir çocukken hiç öyle talime terbiyeye boyun eğmezmiş. Zekâsından dolayı haşarıymış, yaramazmış. Kur’an okuması gecikmiş. Padişahın şehzâdesi olduğu için fazla da baskı yapamadıklarından hocalar söz geçirememişler. Çocuk da ele avuca sığmadığından...

Bilmiyorum avucunuza cıva aldınız mı? Şöyle böyle derken parmaklarınızın arasından akıp gidiverir. Yerlere zıplar gider. Şimdi belki cıvayı pek kullanan olmuyordur.

Cıva gibi bir çocuk olduğundan, Sultan Murad üzülüyormuş: “Bizim oğlanın artık Kur’ân-ı Kerîm’i sökmesi lazımdı. Biraz ilerlemesi lazımdı. Hâlâ bir şey yok. Gönderilen hocalar ona eğitim veremiyorlar. Çocuğun haşarılığı haşarı ama hocalar da ne yapıp

yapıp yapsalar bu işi...” diye düşünüyormuş.

Demiş ki;

“Bana şöyle bir dirayetli hoca bulsanız.”

“Efendim şimdi yenilerde Mısır’da tahsil edip de buralara gelmiş bir büyük alim kişi var. Tam sizin aradığınız evsafa sahip. Molla Gürânî derler. Ciddi mi ciddi, alim mi alim, fâzıl mı fâzıl, kâmil mi kâmil bir kimse. Şehzâdemizi yetiştirme hususunda o uygun olur.” demişler.

Sultan II. Murad Molla Gürânî’yi çağır-
mış;

“Benim böyle bir şehzâdem var. Senin onu yetiştirmeni uygun gördük.” demiş.

“Padişahım, ben öyle padişah oğlu filan tanımam. Yetiştireceğim zaman serbest olmak isterim. Bana tam salahiyet verirsiniz kabul ederim. Aksi takdirde hocalığı kabul etmem.” demiş.

“Neylersen eyle.”

“İcabında döverim.”

“Döv.”

Hocanın vurduğu yerde gül biter, diye atasözü var ya; salahiyeti almış. Sopayı da yanına almış. Manisa’ya gelmiş. Saraya veya sancak beyi olan şehzâdenin olduğu konağa

gelmiş. Yanında sopası, asâsı. Şöyle kenara koymuş. Tabii şehzâde yeni bir lala geldi, yeni bir hoca geldi diye gelmiş el öpmüş. Kenardaki sopayı görünce şöyle bir kaşını kaldırmış. Demiş ki;

“Hocam, bu ne ola ki, kenarda duran bu sopa ne ola ki?”

“Ben senin hocanım. Sana vazife vereceğim. Çalışacaksın. Vazifelerini yapmadığın zaman tedip aletidir. Edeplendirme, edebî yerine getirme aletidir bu sopa.” demiş.

Hafif bir gülümsemiş Fatih. Küçük çocuk tabii. Demiş ki;

“Ben ki bir sultan çocuğuyum. Beni böyle sopayla tedip etmek nasıl câiz ola...” diye derken hoca kaptığı gibi sopayı bir tane vurmuş. Bir tane vurunca o eski hocaları yere çömeltip de sırtına binen Fatih bakmış ki bu hoca ötekiler gibi değil. Ondan sonra eğilmiş ve çok güzel yetişmiş. Onun önünde Kur’an öğrenmiş. İslâmî ilimleri öğrenmiş. Yetişmiş. Allah hepsinin mekânını cennet eylesin.

Molla Gürânî’nin adı anıldı. Molla Gürânî 70 küsur yaşlarında tabii Kur’an hatimleriyle etrafında talebeleri kendisine Kur’an okuya okuya âhirete göçmüş ciddi bir alim.

Fatih Sultan Mehmed alimlerden bir tanesini azletmiş. Azlettiği alim Hatibzâde Muhyiddin Efendi. Dört büyük müderristen biri. O zaman İstanbul'daki Sahn-ı Semân denilen üniversite ayarında olan büyük eğitim müessesesindeki dört müderristen, dört profesörden birisi Hatibzâde Muhyiddin Efendi. Azletmiş. Muhyiddin Efendi'nin neden azledildiğini *Şakâiku'n-Nu'mâniyye* yazmıyor ama azletmiş. Herhalde bir şeyini beğenmedi, kızdı. Onu da anlatacağım. Muhyiddin Efendi. Muhammed Muhyiddin Efendi Hatibzâde kimdir diye biraz ondan da bahsetmek istiyorum.

[Hatibzâde] azledince Molla Gürânî padişaha demiş ki; "Bu azlını geri al. Bu alimi eski görevine iade et. Yerinde ilkâ et. Bir daha da böyle alimlerle uğraşma. Yoksa bütün alimler toplanıp senin diyarını terk ederiz. İlmin ve alimin kıymetini bilen bir diyara gideriz." demiş. Geri aldirmiş, Molla Gürânî Fatih Sultan Mehmed'e o kararını geri aldirmiş.

Fatih Sultan Mehmed genç tabii. Ötekisi aksakallı mübarek pîr. Anlaşılan herhalde Molla Gürânî haklıydı. Hatibzâde Muhyiddin

Efendi'ye gelince. Hatibzâde Muhyiddin Efendi Hatibođlu Muhammed denilen aslen Denizli'nin Honaz Kalesi'nden bir alim. O da İznik medresesinde hadis müderrisi imiş. Hatibzâde, Hatibođlu. Honazlı olan Hatipođlu. İznik medresesinde müderrismiş. Onun oğlu Hatibzâde Muhyiddin Efendi de büyük alim yetişmiş de Fatih Sultan Mehmed'in Fatih Camii etrafında yapmış olduğu sekiz medreseden birisinin müderrisi olmuş.

Fatih Sultan Mehmed tabii genç bir sultan. Camiyi yaptırmış. Etrafına sekiz tane medrese birden kondurmuş. Dört tanesi Karadeniz tarafında, dört tanesi beri tarafta. Her birisinin avlusu, odaları, dershâneleri olan sekiz medrese yaptırmış. Çünkü ilmin bir devletin ilerlemesinde, yükselmesinde ne kadar önemli bir faktör olduğunu anlamış insanlar onlar. Modern insanlar. Çağların eskitemediği büyük insanlar. Nizâmü'l-Mülk de öyle.

Nizâmü'l-Mülk, Selçuklular zamanında Büyük Selçuklu Devleti'nin veziri. Sultan Sancar zamanında. Şikâyet etmişler, demişler ki; "Senin bu vezir hazineyi çok başka

yerlere harcıyor. Orduya vermiyor. Orduya sarf etmiyor bu paraları.”

Çağırılmış; “Lala, senden şikâyet var. Bizim hazine-i hümayunu, beytûlmâli askere sarf etmiyormuşsun. Başka yerlere sarf ediyormuşsun.”

Nizâmü’l-Mülk diyor ki; “Sultanım. Ben senin bir ihtiyar kölenim. İstersen as beni. Esir pazarına götürüp satsan kaç altın verirler, bir işe yaramam ki! Tarlada çalışamam, başka bir işe yaramam. Ben senin iyiliğini isterim. Canım kurban olsun. Bir şey değil. Benim yaptığım şey doğrudur. Senin askerlerin, senin ordun gündüz çalışırlar, akşama yorgun düşerler. Rebab çalarlar, saz çalarlar, sarhoş uyurlar.”

O zaman da maalesef içkiyi tam önlememişler demek. İslâm ordusu ama askerlerin [kusurları] var.

“Onlar seni ancak okları ne kadar uzağa giderse bir ok atımlık mesafeye kadar düşmandan koruyabilirler veyahut mızrakları boyu kadar mesafeden düşmana karşı koruyabilirler veya kılıçları boyu mesafeden düşmana karşı koruyabilirler. Ben sana öyle bir ordu hazırlıyorum ki senin askerlerin yorgun-

luktan yatıp sızdığı zaman onlar ayağa kal-
karlar. Onlar kitapların başına geçerler. On-
lar ilim okurlar. Onlar seccadelerini yayarlar.
Onlar Allah'a yönelirler. Dergâh-ı izzete el
açarlar. Gözyaşı dökerler. Ümmet-i Muham-
med'in teâlisini, yücelmesini isterler. Onlar
senin dünyanı da âhiretini de korur. Öyle ok
atımı mesafeden korumaz, senin devletini
devlet-i ebed-müddet yapar. Onun için bura-
ya harcıyorum paraları.”

Modernlerin moderni bir görüş!

İlme yapılan yatırım!

Profesör Mümtaz Turhan Bey vardı. Al-
lah rahmet eylesin. Mü'min kimseydi. Kusur-
ları varsa Allah taksirâtını affeylesin. *Garplı-
laşmanın Neresindeyiz* diye bir kitap yazmış-
tır. Okumuşsunuzdur. *Garplılaşmanın Nere-
sindeyiz* isimli kitabında meseleleri inceler-
ken ilmin önemine sözü getiriyor ve diyor ki;
“Yatırımların en verimli, en verimli yatırım
dalı -bir yere para yatıracaksın, karşılığını
alacaksın- en rantabl, en kâr getiren, en
verimli yatırım dalı ilme yapılan yatırımdır!
Sanayiye yatırırın %80, %100 kazanırsın,
Ziraate yatırırın, şu kadar kazanırsın, tica-
rete yatırırın, bu kadar kazanırsın... İlme

yatırdığın zaman rakamlarla ölçemeyeceğin büyük gelişmeler kaydedersin!”

Onların yirminci yüzyılda buldukları hakikati, mâneviyatın önemini, ilmin önemini bizimkiler Ortaçağ'da ta Büyük Selçuklular Devleti zamanında, daha Osmanlılar kurulmadığı zamanda tespit etmişler. Tabii onlar da kendileri bulmuş değiller. Bizim dinimizin kendi içinde olan bir şey. İlme hürmet, dinimizin mayasınının içinde olan bir şey.

b. İlme Verilen Önem ve Alime Saygı

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hazretlerinin hadîs-i şerîflerinde ilme dair, alime dair, ilim talebine dair çok hadîs-i şerîfler var. O kadar hadîs-i şerîfler var ki... İlim adamı o kadar mübarek bir kişi, o kadar kutlu bir kişi ki Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*; “İlim talep eden kimseye göktekiler ve yerdekiler hatta sudaki balıklar istiğfar eder.” diyor. Demek ki ilim talebi ile vaktini geçiren kimse kâinatın sevgilisi oluyor. Kâinatın gözbebeği oluyor. Kâinattaki cümle varlıkların ilgisini çeken, duasını alan bir kimse oluyor. Peygamber Efendimiz bunu boş yere söylemez. “Sudaki balıklar bile...” diyor. Sudaki balığın benimle ilgisi nedir bil-

mem ben ama Resûlullah Efendimiz öyle buyuruyor. “Göktekiler, yerdekiler hatta sudaki balıklar bile ilim talep eden kimseye dua eder, istiğfar eder.” “İlminden faydalanan bir alim, bin tane âbiden daha hayırlıdır.” Çünkü âbid kendisine çalışıyor. Âbid kendisine çalışıyor, alim ümmete çalışıyor. Hepsi için çalışıyor.

Demek ki ilme önem vermişler.

Ne zamandan?

Peygamber Efendimiz'den başlamış bu. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ilme önem vermiş. Kendi hanımlarından zevcât-ı tâhirâttan Hz. Âişe-i Sıddîka validemiz, mü'minerin anası, anamız. Hz. Âişe anamız büyük alim. Öyle büyük alim ki fıkıh biliyor, hadis biliyor, tefsir biliyor, tıp biliyor... Yeğeni sormuş, demiş ki;

“Hala, teyze! Ben senin peygamber karısı olman dolayısıyla Kur'an'ı bilmene şaşmıyorum. Hadîs-i şerîfleri bilmene şaşmıyorum. Fıkhın ahkâmını bilmene şaşmıyorum. Bu tıbbı nereden öğrendin?”

Demek ki kafa kaliteli olunca, beyin yüksek olunca her şeyi; tuttuğu her şeyi güzel yapıyor.

İlme sevgi saygı hürmet o zamandan başlamış. Alime hürmet, ilmin değerinin yüceliği o zamandan başlamış. Patlama hâlinde gelişme olmuş. Aritmetik gelişme değil, geometrik gelişme değil; patlama hâlinde tariflere sığmayacak gelişme olmuş.

O ilme verilen önem sayesinde İslâm âlemi nice büyük dehalar yetiştirmiş. Nizâmü'l-Mülk'ün açtığı medreseler, Selçuklu devresinde mâlumdur. Nizâmü'l-Mülk medreseleri diye her tarafa medrese açmıştır. Hazineyi oraya harcamış. Orduya harcamıyorsun diye şikâyet ettikleri o. Eğitime harcamış. Osmanlılar'ın yaptığı da odur.

Osmân-ı Gâzî'nin tarih kitaplarında oğlu Orhan-ı Gâzî'ye vasiyeti vardır:

“Evladım! Alimlere izzet eyle, hürmet eyle! O kadar izzet ve hürmet eyle ki İslâm âleminin her tarafındaki alimler senin ülkeneye gelmeye rağbet etsinler, o kadar izzet eyle!”

Fatih Sultan Mehmed Molla Câmî'ye haber göndermiş: “Ülkemizi teşrif eylesin. Her kaldığı konak için bin altın vereyim.” Teklife bak. Hani kekliği kafese sokmak için daneleri sıralayıp sıralayıp ondan sonra kapağını çekip kafese almak gibi. Ama öteki de girmemiş.

Sağol, demiş. Paraya tenezzül etmemiş. Kendi memleketinde çalışmış. Ama meşhur bir kimse, gelsin diye Fatih'in teklifine bak: "Her konak için şu kadar para vereceğim gel!" diyor. İslâm âlemindeki o töre Osmanlılar'da aynı uygulanmış.

Osmanlı Devleti'nin gelişme yapısı, gelişme sebepleri herhalde hepimizin incelemesi gereken bir konudur.

Osmanlılar niçin gelişmiştir?

İmkânlar fazla değildi ki! Osmân-ı Gâzî buraya bir ümmî aşiret beyi olarak gelmiş.

Ümmî olduğu nereden belli?

Şeyh Edebâlî'yi ziyarete gitmiş. Şeyh Edebâlî, kabilinin reisi diye "Kal, bu gece bizde kal." demiş, misafir etmiş. Duvarda asılı Kur'ân-ı Kerîm'i görüyor. Hani elif'i görse mertek sanır diye bir söz vardır. Mertek, "sopa" demek galiba. "Mertek" veya belki aslı "matrak" olması lazım.

"Bu duvardaki ne?" demiş. Demişler ki;

"Bu Allah'ın kelâmı, Kur'ân-ı Kerîm, Allah'ın kitabı bu."

"Öyle mi? Peki."

Sabaha Osmân-ı Gâzî'nin misafir olduğu odaya gelmişler. Döşek bozulmamış, yatak açılmamış. Yorgan yastık kullanılmamış.

“Bey! Niye yatmadın niye uyumadın?”

Allah'ın kitabına saygısından bütün gece ayakta durmuş. Madem Allah'ın kelâmıdır. Saygıya bak. İşte o saygı Osmanlı Devleti'ni imparatorluk yapan! Gece rüyasında görüyor. Göbeğinden bir ağaç çıkıyor. Gölgesi bütün cihanı tutuyor. Tefsir ediyor. Rüya tabirini yapıyor. Şeyh diyor ki; “Senin sülalenden bir büyük azîm devlet zuhur edecek!”

İlme hürmet eden Kur'an'a hürmet eden, alime hürmet eden, dine hürmet eden izzet bulur.

Araplar kabile başkanına “şeyh” derler. Türkler'de “bey” deniliyor.

Ümmî bir kabile aşiret şeyhi, reisi Selçuklu diyarına gelmiş. Selçuklu sultanı Konya'da oturuyor. Demiş;

“Hadi sen de şu Domaniç yaylalarında eğlen, hayvanlarını orada yaylat, orada barın!”

Bir küçük aşiret beyi olarak oraya gelmiş. Oğluna söylüyor zaten: “Oğlum! Benden ibret al ki ben bu diyarlara bir küçük zayıf

karınca gibi geldim. Zayıf karıncacık gibi geldim. Ama Allah bize bunları ihsan eyledi.” diye söylüyor.

Osmanlı İmparatorluğu’nun ilk devirleri! Ben kardeşinizin üniversitede çalışma saham benim Dinî Türk Edebiyatı’nın ilk devirleri, Anadolu’daki Selçuk Edebiyatı. Tabii daha ziyade Farsça’ya dayanmış. O zamanlar eserler az. Ondördüncü yüzyılda, onbeşinci yüzyılda başlıyor eserler. İnceliyorsunuz, hepsi burcu burcu, mis gibi iman kokuyor. Mis gibi samimiyet kokuyor. İhlâs kokuyor. Her şeyiyle Allah rızası düşünülmüş. Gayet samimi, gayet sağlam bir seciye var, karakter var. Gayet sağlam. Her şey gayet töreye uygun. İslâmî örfe âdete uygun.

Padişahın karşısına çıkıyor: “Bu alimin tayinini ya değiştirirsin, eski hâline getirirsin ya da gideriz!”

O Hatibzâde Muhyiddin Efendi anlaşılın sert bir kimse ama alim! Sultan II. Beyazıd’ın bayram günü olmuş. Bayramını tebrikine gidecekler. Yanına iki tane talebesini alıyor. Müderris ya, Fatih medresesinde müderris.

Fatih Sultan Mehmed cennet-mekân vefat etmiş. Yerine oğlu II. Beyazıd geçmiş. II.

Beyazıd bayramı kutlanacak. O kutlama töreni için herkes gidiyor. Sadrazam elini öpüyor. Padişahın yaşı küçük ama töre öyle. El öperek önünde diz çöküp el öperek hürmet ifade ediliyor. Sadrazam el öpüyor, vezirler el öpüyor. Kenara çekiliyorlar. Padişah tahtında oturmuş duruyor. Ama kapıdan Hatibzâde Muhyiddin Efendi kavuğuyla sarığıyla görününce padişah ayağa kalkıyor. Ötekilere, sadrazama bile kalkmayan padişah ayağa kalkıyor. Kapıya kadar yürüyor. O da karşıdan geliyor. İkiisi musafaha ediyorlar. Musafaha, el sıkmak suretiyle bayramını tebrik ediyor. Ondan sonra ayrılıyor. Yanındaki talebesi Hatibzâde Muhyiddin Efendi'ye soruyor.

“Hocam, zihnime takıldı. İzin verirsen bir soru soracağım.”

“Sor bakalım.”

“Bu sultandır. Törede bayramlarda sultanın bayramı nasıl tebrik edileceği mâlum. Siz hiç o töreye uygun bir bayramlaşma yapmadınız. Herkes elini öperken siz musafaha ettiniz. Fazlaca iltifat yapmadınız.”

“Evladım, benim onun sarayına tebrik için gitmem ona fazilet olarak, iltifat olarak

yeter. Benim onun sarayına gitmem yeter zaten kâfi." diyor.

Rütbetü'l-ilmî a'le'r-rüteb. "İlim rütbesi rütbelerin en üstünüdür. Daha üstün rütbe yoktur." buyuruyor.

Tabii İslâm âleminde İslâm dininde biz Müslümanların, ecdadımızın arasında alim tipi, İslâm'ın aradığı alim tipi nasıldır?

Bilgi yığını olan bilgi deposu olan insan alim değildir. İslâm'da öyle değildir.

Innemâ yahşallâhe min ibâdihi'l-ulemâ.
"Allah'tan ancak alim kullar korkar."

Alim kul, diplomalı demek değildir. Kitapları bilen demek değildir.

Alim nedir?

Alim; Allah'tan korkan, Allah'ın emrini tutan kimsedir. Bildiğini uygulayan kimsedir. Bilgisi az da olsa bilgisini uygulayan kimsedir. Sözü doğru olan kimsedir. Özü, kalbi doğru olan kimsedir. Lisanı sâdık olan kimsedir. Ahlâkı müstakim olan kimsedir. Alim budur.

«الْعِلْمُ عِلْمَانِ. فَعِلْمٌ ثَابِتٌ فِي الْقَلْبِ، فَذَاكَ الْعِلْمُ
النَّافِعُ، وَعِلْمٌ فِي اللِّسَانِ، فَذَاكَ حُجَّةٌ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ.
أَبُو نَعِيمٍ، عَنْ أَنَسٍ.»

*el-İlmü ilmâni fe ilmün sâbitün fi'l-
kalbi fe zâke'l-ilmü'n-nâfiu ve ilmün fi'l-
lisâni fe zâke hucetüllâhi alâ ibâdihi.*

el-İlmü ilmâni. "İlim iki çeşittir." *İlmün
fi'l-lisâni.* "Bir tanesi dilde, dil üzerindedir."

Konuşuyor, o kadar.

Fe zâke hucetüllâhi alâ ibâdihi. "Bu,
âdemoğlunun aleyhine yarın delil olacak."

"Sen biliyorsun, söylüyor idin, biliyor
idin; niye uygulamadın?!.." diye aleyhinde
delil olacak.

Ve ilmün vakara fi'l-kalb. "Diğer bir
ilim de vardır ki insanın gönlüne yer etmiş-
tir."

Hareketlerine ışık tutar. Hayatını tanzim
eder. Ahlâkına yön verir. Davranışlarında,
seçmelerinde tercihlerinde Allah'ın rızası
tarafını seçmesine sebep olur.

Ve zâlike el-ilmü'n-nâfî. "Faydalı ilim
budur, ilm-i nâfî budur."

Bunu Allah sever. Böyle alimi sever. Bir alim ki söylüyor. Ama söylediğini uygulamıyor. Peygamber Efendimiz onu hadîs-i şerîfnde kendisi yanıp etrafı aydınlatan muma benzetmiş. Mum gibidir. Mum yanar yanar yanar. Küçülür küçülür küçülür. Biter. Etrafı aydınlatır ama kendisi biter. Öyle olursa alim kendisi ilmiyle amel eylemezse o duruma gelir.

Onun için İslâm dininde ideal alim nasıldır?

Dört mertebesi vardır. Bir; bilecek. Konuyu bilecek. Alim olacak. Fıkıh bilecek. Hadis bilecek. Akaid bilecek vs. bilecek. Konusuna hâkim olacak. Konuyu bilecek. Konusunda salâhiyetli olacak. Yarım bilmeyecek. Yarım doktor candan eder, yarım hoca dinden eder. Yarım bilmeyecek. Bugün maalesef yetişenler yarım yetiştiği için bir sürü kavga gürültü, çekişme, münâkaşa, itiraz... Dinin ana noktalarında birtakım ileri geri sözler, imanı zedeleyecek sözler... Televizyona çıkıyor. Kendisiyle röportaj yapılıyor. Yıkıyor, çamları deviriyor, baltayla deviriyor. “Bunun aslı yoktur, bunun aslı yoktur!..”

Yarım, işte dinden ediyor. Dinden ediyor. Bütün ümmeti şaşırtıyor.

Lâ yenfe'u'l-ilmü illâ bi'l-amel.

Bilmek yetmez. Bildiğini uygulayacak, ilmiyle amel olacak.

c. İlim Ve Amelde İhlas

Lâ yenfe'u'l-ilmü ve'l-amelü illâ bi'l-niyeh.

Bildiğini uygularken de iyi niyetli olacak. İhlâslı olacak. İhlâslı olmazsa yaptığını Allah rızası için yapmazsa yine ecir alamaz.

Misal: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* buyuruyor:

Bu hadîs-i şerîfin mâna-yı münîfi nedir?

“Nice gece kalkıp uykusunu terkedil ibadet eden insan vardır ki gece kalkmasından bir fayda görmez. Ancak uykusuz kalır o kadar. Uykusuz kaldığıyla kalır. Fazla bir ecir almaz. Bir ecir almaz. Nice oruç tutan insan vardır ki orucundan kendisine bir kâr gelmez, bir sevap gelmez.”

Ancak aç ve susuz durmuş akşama kadar. Belki hıristiyanların perhizi gibi bir perhiz faydası olur. Hani midesi boş kaldığından rahat olur, o kadar.

“Sevap yok!” demek oluyor.

Neden?

Amellerin kabul olması sebeplerinden birisi ihlâstır. Niyetin güzel olmasıdır. Niyet güzel olmazsa niyet Allah'ın istediği gibi olmazsa niyet Allah'ın rızasını kazanmak olmazsa; kula gösteriş olursa daha başka, dînen mezmum olan şeyler olursa o zaman kabul olmuyor.

İlim var. İlmini uyguluyor. Ama niyeti ihlâslı değil. Yine ecir almaz. Demek ki ihlâs da şart. İlim lazım. Amel lazım. Ameli ihlâsla yapması lazım.

Lâ yenfe'u'l-ilmü ve'l-amelü ve'n-niyyetü illâ bi's-sünneti.

Bu da fayda vermez, sünnete uygun olmazsa! Sünnete uygun olmadığı takdirde yapılan şeyin iyi niyetli olması da yetmez.

“Ben çok iyi niyetle bu işi yapıyorum.”

Ama bid'at işlemişsin. Yaptığın iş bid'at. Bidat olunca o da kabul olmuyor. İşte Osmanlılar'ın gelişme ilerleme, yükselme, başarı kazanma sebepleri incelenirse temelinde ilme verdikleri önem yatar. İlme önem vermişler. İlme eğilmişler. Medrese kurmuşlar. Her gittikleri yerde medrese kurmuşlar. Büyük alimlerin çevresinde yerleşmişler. Büyük

alimler yol göstermiş. Herkes onu dinlemiş. Geniş bir bilgisi yok. Bu devşirmelerin yeniçeri yapılması vs. hep ilim adamlarının, ilim erbabının tavsiyeleri. “Bunları yetiştirelim. Bu esir çocukları müslüman ailelerin yanına verelim. Bunlara İslâm terbiyesi gösterelim. Müslüman olsunlar.” diye meselelerin çözüm yollarını gösteren onlar. Söz alimin, ilmin, dinin, Kur’an’ın, şeriatın, İslâm’ın! O zaman Allah bereket de veriyor hayır da veriyor ilerleme de oluyor.

Oradan, bu çağlardan sonra bir zaman gelmiş, durum değişmiş. Osmanlılar başarısızlığa uğramaya başlamışlar. İnceliyorsunuz. İlme gereken önemi vermediklerinden olduğu anlaşılıyor. Kaptân-ı Deryâ, zamanın padişahı İstanbul’da değilmiş de Diyarbakır’a kadar gidiyor. Veziriazama diyor ki; “Efendim, biz onları yakaladığımız esirlerden öğrendik. Bu gâvurlar ‘yeni dünya’ derler bir yer keşfetmişler. Oraya doğru gidiyorlar. Oralara da sefer edelim. Oralara da el atalım.”

“Aman Kaptân-ı Deryâ! Bizim aldığımız diyarları muhafaza etmekte zorlanıyoruz, boş ver, aldırma!..” gibi bir cevap!

Bak ötekiler aldıkları haberi getiriyorlar. Ama beriki ilme önem vermeyince demek ki Amerika kıtasına müslümanların gemileri de gidecekti. Onlar da bir yerlerde bir yer tutacaklardı. Onlar da o yeni dünyanın büyük, bâkir zenginliklerinden istifade edeceklerdi. Belki Osmanlı açılacaktı, nefes alacaktı. Avrupalı rakiplerinin karşısında onlar ilerleyip dururken bunlar ekonomik bakımdan böyle fakir duruma düşmeyeceklerdi. Sıkışmış duruma düşmeyeceklerdi.

Pîr-i Reis'in haritasını hâlâ ilim adamları çözemiyorlar. Hatta bazıları diyorlar ki; "Acaba gökten bazı şahıslar gelip de mi yaptı?"

Bu haritaları bu kadar mükemmel nasıl çizdi? Bu bilgileri buraya nasıl yerleştirdi? Bu kadar doğru perspektifleri nasıl buldu? Çözülmüş bir mesele değil. O kadar kısa zamanda Amerika kıtası dahi yeni bulunmuşken; Güney Amerika, Kuzey Amerika girdileri çıktıkları nehirleri vesairesiyle Pîr-i Reis'in haritasının üzerinde işlenmiş. Bende var. Kıvrılmış rulo hâlinde, masa büyüklüğünde haritası var. Adamlar o kadar güzel takip ederken başarıdan başarıya gidiliyor.

Fatih Sultan Mehmed'in yetişmesini düşünelim. Bizim için bir ibrettir. Fatih Sultan Mehmed nasıl yetişmiş? Kaç lisan biliyor? Rumca'yı dahi biliyor. Latince biliyor. Yunanca biliyor. Arapça biliyor, şiirleri var. Farsça biliyor. Kaç tane lisan bilen pırıl pırıl aydın bir insan. Biz bugün hiçbir lisanı doğru düzgün bilemiyoruz. Bizim hocalar Arabistan'a gidiyor da [anlaşamıyor].

Benim çok sevdiğim kıymetli bir hocam var. Çok çalışkan, çok talebe yetiştirmiş. Otobüste derdini anlatamamış. Arap diyarında meseleyi anlatamamış. Çünkü yaşayan Arapça'yı öğrenmiyoruz, dış dünyayla ilgimiz az...

Nerede ecdadımızın üç kıtadaki tecrübesi nerede bizim burnumuzun ucundan haberimiz olmama durumumuz?

Halep şehrine gittim, şaşırdım kaldım. Bu kadar bize yakın olan bir yerden bu kadar bize benzeyen, bu kadar ahalisi bize sevgi gösteren bir yerden niye biz bu kadar uzak kalmışız? Niye gitmemişiz? Niye tanımamışız? Niye alakayı kesmişiz?

Hangi alime baksan Şam'da biraz bulunmuştur. Mısır'da biraz bulunmuştur. Hi-

caz'a gitmiştir. Bağdat'a gitmiştir. Eski Osmanlı'nın hâli böyle! Bizde hudutlar biraz içerden çizildi diye dışarıyı bir unutmuşuz ki!.. Bizim hudutların dışında müslüman kardeşimiz var mı yok mu, onu bile düşünmez hâle gelmişiz.

İstanbul İlâhiyat'tan kardeşlerimiz gelip "Hocam, bir dergi çıkartalım." deyince bizim *İslâm* mecmuasını çıkartmamızı isteyince dedim ki; "Dış dünyadaki müslümanlardan çok haber yazın, bizimkiler biraz dış dünyayı öğrensinler!"

Hiçbir şeyden haberleri yok! Yabancı dil bilmezler...

Benim kütüphaneme aldım da okumaya fırsat bulamıyorum. Rusça gramerini bile aldım. Fırsat bulsam okuyacağım. Fırsat bulsam Rusya'ya gideceğim. Niye ben gitmeyeyim oraya. Amerika istemiyor diye niçin gitmeyeyim ben Rusya'ya? Rusya'da Kafkasya var, [Mehmed Zahid Kotku] Hocam'ın memleketi. Orta Asya var, dedemin memleketi. Niye gitmeyeyim! Benim oraları dolaşmam lazım. Elimize bir fırsat geçmişse niye gitmemişiz?

Kimsenin kimseden haberi yok. Oradaki kardeşlerimiz bize bakar. Bizden medet umar. Bizim onlardan haberimiz yok.

Siz burada nelerle meşgulsünüz nelerden habersizsiniz? Dışarda size gönül bağlamış sizden medet uman, sizden fayda bekleyen, sizden yardım bekleyen nice insanlar var. Arap diyarlarını gezdim.

Bir hadîs-i şerîf var. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* efendi hazretleri buyurmuş. Onun sözü, sözlerin en güzeli, buyurmuş ki;

d. Ne Mutlu Gariplere

İnne'd-dîne bedee ğarîben ve yerciu ğarîben. “Müslümanlık gariban olarak başladı. Yine gariban olarak eski hâline dönecek, garibanlaşacak.” *Fe tûbâ li'l-ğurabâi.* “Ne mutlu gariplere, ne mutlu garibanlara!” diyor Peygamber Efendimiz. Diyorlar ki;

Ve men gurabâu yâ resûlallah? “Nedir bu garipler dediğin zümre, kimlerdir, neyi kastediyorsun yâ Resûlallah?” Diyor ki;

«إِنَّ الدِّينَ بَدَأَ غَرِيبًا وَيَرْجِعُ غَرِيبًا فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ

الَّذِينَ يُصْلِحُونَ مَا أَفْسَدَ النَّاسُ بَعْدِي مِنْ سُنَّتِي»

İnne'd-dîne bedee ğarîben ve yerciu ğarîben fe tûbâ li'l-ğurabâi ellezîne yuslihûne mâ efsede'n-nâsü ba'de min sünnetî.

Ellezîne yuslihûne mâ efsede'n-nâsü.
“İnsanların berbat ettiği, bozduğu şeyleri düzeltmeye çalışanlar; gariban bunlardır.”

Bu hadîs-i şerîfi bir de dış dünyadan bir hatıramla birleştirecek anlatmak istiyorum.

İslâm ilk zaman nerede çıktı?

Mekke'den çıktı tabii ama Peygamber Efendimiz'i Mekke'de barındırmadılar. Canına bile kastettiler. Yatağında öldürmeyi artık ahdettiler. Onun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hicrete kalktı. Mekke'nin yüksek tepesinden Mekke'ye doğru dönüp baktı. Dedi ki;

“Yâ Mekke! Seni ben terk eder miydim beni zorla buradan çıkartmasalardı! Ben seni severim, ben seni terk eder miydim...”

Tabii mecburen çıktı. Allah'ın takdiri, hicret eyledi. Medine-i Münevvere'ye gitti. Medine-i Münevvere diyâr-ı gurbet. Mekke'nin içinde de müslümanlar gariban idiler. İlk o devrede müslümanlar eziliyordu. Müslümanlar hor durumdaydı. Müslümanlar işkence görüyordu. Müslümanlar çevresinden

anlayış görmüyordu. Müslümanlar sıkıntıdaydı. Kimisi şehid oluyordu, şehid ediliyordu. Gariban başladı.

Peygamber Efendimiz diyâr-ı gurbete gitti, Medine-i Münevvere'ye gitti.

“Eh, büyük bir şehre gitmiş...”

Hayır! Medine şimdi büyük şehir oldu. Medine bir köydü. Osmanlı şairlerinden birisi şiir yazıyor da Mekke'yle;

O kûy-ı cennet-âsâ

diye böyle anlatıyor. “Cennet misâli köy.” diyor. Medine'nin şehir olduğu senin zamanındadır. Bundan önce öyle değildi ki! Küçücük bir yerdi. Etrafında surlar vardı. Bir kale şeklindeydi. İçinde kim bilir kaç tane hâne vardı. Minyatürlere baktığın zaman görüyorsun. Sayılabilecek kadar hâneler, küçücük bir diyar idi. Oraya Peygamber Efendimiz gariban gitti. Dışardan gariban, boynu bükük, mazlum. Hücumlara karşı mütehammil çalışmalar sonunda Allah gariplere yardım eder. Garibin Allah yoldaşdır, yardımcısıdır. Yardım eyledi. Müslümanlık aziz oldu.

Libya'da Lüblanlı bazı alimlerle karşılaştık. Bizim Türk olduğumuzu biliyorlar. Doğru-

su onlar Kaddafi'ye biraz yağ çekiyorlar. Kaddafi çağırmıştı. Orada bir Kur'ân-ı Kerîm yarışması filan diye bir toplantı vardı. Bize de nasip oldu, biz de gittik. Bizim hiç hoşumuza gitmiyor. Kale gibi duruyoruz biz, hiç iltifat filan ettiğimiz yok. Yüzümüz gülmüyor. Onlar Kaddafi'den herhalde para filan alıyorlardı Allahu alem. Lübnan için biraz bağış filan alıyorlardı galiba. Boyunları bükük. Bizim onların biraz el etek öpme hâli gibi [hareketlerini] tasvip etmediğimizi anladılar. Dediler ki; "Maalesef, işte biz böyleyiz." Biz bir şey demiyoruz ama herhalde dışımızdan, hâlimizden belli oldu. "Biz böyleyiz, asıl Müslümanlık sizde! Biz Arap âlemi bozulduk, asıl Müslümanlık sizde! Peygamber Efendimiz buyurmuş ya..." dedi, bu hadis-i şerifi okudu.

Müslümanlık garip olarak başlamış. Dışarda, diyâr-ı gurbette daha kuvvetli! Mum, dibine ışık vermez. İçerdekiler kıymetini bilmez. Bir beldeden büyük bir alim yetişir. O beldenin ahalisi ona kulak asmaz:

"Ha, bizim Ali Ağa'nın oğlu canım işte." der.

“Yahu senin o ‘Ali Ağa’nın oğlu işte...’ dediğin adama öbür taraf canını veriyor, şu kadar kıymetli bir alim!”

“Canım, bizim aramızda yetişti. Biz onun çocukluk hâlini biliriz.”

Bilirsen ne yapalım. Değişti işte, bak bu kadar ilim öğrendi irfan öğrendi. Hazine sahibi oldu. Onun için kıymeti bilinmiyor.

İslâm da ilk başta o çıktığı yerlerde kıymeti bilinmedi de dışarda bilindi. Peygamber Efendimiz’i Mekke ahalisi korumadı, kendi akrabaları korumadı da Medine’dekiler dediler ki; “Gel, buyur yâ Resûlallah! Biz seni kendimizin yerine koyarız. Kendimizi koruduğumuz gibi seni koruruz. Malımızı koruduğumuz gibi senin malını kollarız. Söz veriyoruz.” dediler. Akabe beyatında Peygamber Efendimiz’e beyat ettiler. Ahdettiler, vaad ettiler. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* gurbete çıktı. Gurbetten nice hayırlar oldu. Peygamber Efendimiz garipleri metheiyor.

Bir zaman gelir, yaşadığı ülkede bazı mü’minler de garip duruma düşebilirler. O ülkede kadr ü kıymeti bilinmez. Horlanır. Genel nüfus başka bir tarafa dönmüştür. Aklı

başka yerdedir, kalbi başka bir yerdedir. İslâm'dan uzaklaşmıştır. Ama içinde yine has müslümanlar vardır.

Münebbihât'ta İbn Hâcer el-Askalânî yazıyor ki; "Kıymetini bilmeyen insanlar arasında alim gariptir. Kıymetini bilmeyen kocanın elinde kadın gariptir. Kıymetini bilmeyen karının elinde koca gariptir. Okunmayan evde Kur'ân-ı Kerîm gariptir."

Allah memleketimize salâh-ı hâller nasip etsin, güzel hâller nasip etsin ki ecdad diyarıdır. Ecdadın yadigârıdır.

e. Tek Başına Kalsa da Haksızlığa Karşı Durmak

Ecdad ne yapmış?

Süleymaniye Camii'ni yapmış, kocaman Süleymaniye Camii'ni yapmış. Bakmış ki cemaat fazla; camiyi gittikçe büyütmüş gittikçe büyütmüş, nihayet caminin ebadı olmuş Süleymaniye Camii! İşte öyle yapmak lazım. Tek başımıza kalsak bile gariban duruma düşsek bile Allah'ın dinine vefa gösterip dine hizmet etmekten geri durmamamız lazım. Tek başımıza kalsak bile!

Onun en güzel misalini İbrahim *aleyhis-selam* sergilemiş. En güzel misali! İbrahim

aleyhisselam bir site devlette, Mezopotamya'da yaşamış. Babası veya amcası Azer; put yapıcısı, put imalcisi. Ahali çeşit çeşit putlara tapıyor. Aya, güneşe, yıldızlara, elleriyle yaptıkları şeylere tapıyor. İbrahim *aleyhisselam* Allah'ın lütfuyla, bereketiyle, ihsanıyla, ikramıyla ayın, güneşin, yıldızın tapılmaya layık varlıklar olmadığını, onları yaratana ibadet edilmesi gerektiğini buluyor. Onun akıl yürütmesi, muhakemesi tüm insanlara bir örnektir, tüm insanlara örnektir. İnsan aklının Allah'ın varlığını bilmeye ve bulmaya mecbur, salahiyetli ve ehliyetli olduğunun işaretidir.

İnsan tek başına da kalsa Manisa'nın dağında hiç aşağı inmeyen bir kimse olsa orada kalsa bile Allah'ın varlığını sezecek kabiliyette yaratılmıştır. Bu cihaz, bu makine, Allah'ın varlığını sezmeye hem mecburdur hem vazifesidir. Hem de insanın muhakemesi bu işi kavrayabilecek yapabilecek kapasitededir diye mecburdur. Onun için hiç kendisine dinî ahkâm ulaşmamış bir insan Allah'ın varlığını bilmekle mükelleftir. Tabii herhangi bir şeriatin ahkâmını bilemediği için orada mâzurdur. Ama Allah'ın varlığını bilmekle mükel-

leftir. Müşrik olarak ölürse cehenneme gider. Allah'ın varlığını bilmesi lazım. Peygamber Efendimiz'den önceki Araplar arasında da böyle Hanif olarak tek başına gerçeği anlamış kimselerin varlığını biliyoruz.

İbrahim *aleyhisselam* koca bir şehir devletine, ahalisine, yönetimine ve bâtıl dinî organizasyonuna karşı çıkıyor. Emsalsiz bir karşı çıkış. Öyle küçük cılız bir ses değil. Dobra dobra söylüyor. Diyor ki;

﴿وَتَاللّٰهِ لَا كَيْدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تَوَلَّوْا مُدْبِرِيْنَ﴾

*Ve tallâhi le-ekîdenne asnâmeküm ba'de en tevellev müdbirîne.*¹ “Ben sizin putlarınıza bir şey yapacağım, haberiniz olsun!”

Merdâne söylüyor, erce söylüyor, erkekçe söylüyor. “Ben sizin bu putlarınızı haklayacağım!” diyor. Onlar bir seremoni dolayısıyla, bir merasim dolayısıyla hepsi şehirden uzaklaştığı bir zaman, puthâneye girip hepsini parçalıyor. Parçaladığı baltayı veya balyozu en büyük putun boynuna götürüp takıyor. Ondan sonra geliyorlar bakıyorlar ki

¹ 21/Enbiyâ, 57

puthâne olmuş harabe. İçerde sağlam put kalmamış. Bir tanesi var.

Kim yapmıştır bunu?

Cesarete bakın! Şahane bir cesaret, ilahî bir cesaret!

Bunu kim yapmıştır? Diyorlar ki;

﴿قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذُكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ﴾

*Kâlû semi'nâ feten yezkürühüm yukâlu lehû İbrâhîmu.*² “Biz ‘Bunları haklayacağım!’ diyen bir delikanlı hatırlıyoruz. Gençten bir kimse hatırlıyoruz. ‘Bunları kıracağım!’ filan diyordu. O yapmıştır.”

Fe'tû bihî alâ a'yüni'n-nâs. “Getirin! İnsanların gözü önüne getirin bakalım, halk da toplansın! ‘Bunu neden yaptın?’ diye şunu bir muhakeme edelim.”

İbrahim *aleyhisselam*'a soruyorlar:

﴿قَالُوا ءَأَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا بِالْهَتِنَا يَا إِبْرَاهِيمُ﴾

*Kâlû e ente fealte hâzâ âlihetinâ yâ İbrâhîmu.*³ “Bizim putlarımıza, ilahlarımıza, mâbutlarımıza bu tecavüzü sen mi yaptın yâ İbrahim?”

² 21/Enbiyâ, 60

³ 21/Enbiyâ, 62

İbrahim *aleyhisselam* zaten ilk başta “Ben sizin putlarınızı kıracağım!” demişti, sakınmamıştı. Dilese yine öyle “Ben kırdım.” der, işi kısa keser. Fakat onların muhakemelerinin çalışmasını istediği için diyor ki;

﴿قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَسَأَلُوهُمْ إِنْ كَانُوا

يَنْطِقُونَ﴾

*Kâle bel fealehu kebîruhüm hâzâ fes’elûhüm in kânû yentikûne.*⁴ “Belki en büyükleri yapmıştır. Konuşursa sorun bakalım o cevap versin.”

Zaten söylemiş, yalan değil. Önceden “Ben kıracağım.” diye söylemiş. Onun kullardan korktuğu yok.

İnsanlardan mı korkuyorsun? Allah kendisinden korkulmaya daha layıktır!

Bu, âyet-i kerimedir. Mü’min Allah’tan gayrıdan korkmaz. Korkarsa ceza olarak korktuğu şeyi Allah ona musallat eder. Kaide budur. Mü’min Allah’tan gayrı neden korkarsa korktuğu şey illa başına gelir. Kanun-ı ilâhî böyledir. Ceza-yı ilâhî böyledir. Kim kimden çekindiyse kim neden çekindiyse

⁴ 21/Enbiyâ, 63

neden korktuysa o korktuğu şey onun başına Allah tarafından musallat edilir.

Eğer âdemoğlu Allah'tan gayrı bir şeyden korkmasaydı kendisine Allah'tan gayrı hiçbir şey zarar veremeyecekti. Korktuğu için Allah zarar verdiriyor. Allah musallat ediyor.

f. Mü'minin Vasıfları

Mü'minin vasfı nedir?

﴿وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ﴾

*Ve lâ yehâfûne levmeten lâimin.*⁵ “Kınayanın kınamasından korkmaz!”

Mü'minin evsafı, mü'minlerin vasıfları:

Ve lâ yehâfûne levmeten lâimin.

“Mü'min, kınayanın kınamasından korkmaz.”

Allah'tan gayrıdan pervası etmez. Çekinmez, sakınmaz. Ölümden kaçmaz. Allah yolunda canını vermekten, malını vermekten geri durmaz.

Kim?

Hakiki mü'min! Adı mü'minler değil, zamane mü'minleri değil; sahabe mü'minleri. Zamane mü'mini, parasını bile

⁵ 5/Mâide, 54

vermiyor. Zamane mü'mini, farz olan zekâtını bile vermiyor. Allah, kendisine kırk tane veriyor, zamane müslümanı bir tanesini ayırıp fakire vermiyor.

“Kırk tane türbeyi dolaştım, hepsine birer tane kocaman mum yaktım...”

İstersen yüz bin tane yak. İstersen kırk bin tane yak. Bid'at olduktan sonra ne kıymeti var! Mum yakınca ne olacak? İnsanın kabrini aydınlatan salih amelidir, dışardan yakılan mum değil ki!

İbrahim *aleyhisselam* korkmuyordu. Korkmuyordu ama karşı taraf muhakemesini çalıştırsın diye diyor ki;

“Belki de en büyükleri yapmıştır, sorun bakalım konuşursa!”

Önce başlarını önlerine eğiyorlar. Bir tefekkür, bir düşünüyorlar. Düşündürüyor İbrahim *aleyhisselam*. Önce bir düşünüyorlar. Diyorlar ki;

“Yâ İbrahim! Biliyorsun ki bunlar konuşmaz.”

O zaman cevabı yapıştırıyor. Zaten onun istediği o, öyle desinler diye bekliyor zaten. Hazır.

“Madem konuşmıyor, madem kendisini savunamıyor, madem birisi kendisini kırmaya kalktığı zaman mâni olamıyor, madem size faydası yok, kendisine faydası yok; size ve kendisine faydası olmayan bir varlığa niçin tapıyorsunuz?” diye başlıyor hakkı söylemeye, nasihati söylemeye!

Ne diyorlar?

“Öldürün!” diyorlar.

﴿قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ﴾

*Kâlû hârikûhu ve'nsurû âliheteküm in küntüm fâilîne.*⁶ “Yakın bu adamı da ilahlarınıza yardım edin! Yakın bu adamı ateşte, ilahlarınıza yardım edin!” diyorlar.

Muhterem kardeşlerim!

Kur'ân-ı Kerîm'in içinde anlatılan kıssaların her birinin bize çok büyük ibretleri vardır, tutacak isek. Bir kulağımızdan girip öbür kulaktan çıkacaksa bir şey yok da tutacak isek çok büyük ibretler vardır.

Allah bir insanı öldürmedi mi insan ölmez.

“Nerden bildin hocam?”

---

⁶ 1/Enbiyâ, 68

Vallâhu yuhyî ve yumîtü.

Âyet-i kerîme var, Kur'an'a inanmıyor musun?

“İnanıyorum hocam.”

Tamam. İnanıyorsan dirilten de Allah'tır öldüren de Allah'tır. Allah öldürmeyince cümle cihanın halkı üşüşseler, onların kafaları birbirlerine tokuşur, kafaları yarılr, her birisi bir tarafa serilir. Öldürmek istedikleri yine aradan sağ çıkar. Allah öldürmeyince öldürülmez.

Bu sözüm üzerine Cevat Rıfat Atilhan'ı hatırlarım. O İstiklâl harbinde milis kuvvetleri komutanıymış. Madalyası filan da varmış. Ama Cihan harbinde de Suriye cephesinde filan bulunmuş. Benim rahmetli Hocam Mehmed Zahid [Kotku] Efendi de Suriye cephesinde düşmanla çarpışmış.

Üniversite talebesiydik. Bizim arkadaşlarla toplandık. Cevat Rıfat Atilhan'ı bir ziyaret edelim, dedik. Bir bayram günü evine ziyarete gittik. Tombulca, ay yüzlü, sevimli, sempatik, dinamik bir ihtiyar. Öyle âciz falan değil. Baktık, evi birinci katta, parmaklık bile yok. Camlar kocaman. Birisi bir vursa

içeriye girer. Bizim arkadaşlardan bir tanesi dedi ki;

“Üstad! Evinizde hiç tedbir yok. Şu camı birisi [zorlasa]...”

Bir zarar verici bir şey yapabilir, demek istedi.

O zaman dedi ki;

“Çocuklar! -Biz tabii üniversite talebesiyiz, o yaşlı.- Allah bir insanı öldürmeyince insan ölmüyor! Ben Suriye cephesini hatırlıyorum. Birlikler arasında muhabere subayıydım ben. Meşin çantamın içine bu birliğin mesajını haberini koyardım. Buradan öbür birliğe giderdim. Nasıl giderdim? Kurşun yağmuru altında giderdim. Kulağımın burnumun ucundan, başımın kenarından, sırtımın arkasından cuv cuv kurşunlar yağardı. Düşman bana yağmur gibi kurşun atardı. Onların arasından öbür birliğe giderdim. Mesajı verirdim, alırdım gelirdim. Allah öldürmeyince insan ölmüyor!”

Tabii inanmayan, bilmeyen insan “Demek ki tesadüf etmemiş...” filan diyebilir ama mü’min bilir ki insanın eceli gelmedi mi ölmez. Eceli gelmeyen insan ölmez. Allah’ın

yazmadığı bir zamanda, yazmadığı bir şekilde bir insan ölmez.

Ne kadar güzel bir şey, ne kadar hoş bir şey ki ölüm bir defa var, bir defa! İşte hayatımızın sonunda bir defa öleceğiz, bitecek. Bu kadar bir defacık olan bir şeyden insan bu kadar korkar mı?

Ölümden korkan insan her an ölür dirilir. Ölür dirilir. Ölür dirilir... Ölümden korkmayan insan hayatının sonunda bir defada ölecek, o kadar. Ölüm o kadar korkulacak bir şey değil.

Hâsılı koca bir ateş yakmışlar. Yanına yanaşamadıkları için İbrahim *aleyhisselam*'ı mancınıkla atmışlar ateşin içine. Ama Allahu Teâlâ hazretleri o har har yanan, göklere dumanı ağın, ateşleri yüzlerini yakan o ateşin içinde İbrahim *aleyhisselam*'ı öldürtmedi, yaktırtmadı.

Yâ nâru kûnî berden ve selâmen alâ İbrâhîm. "Ey ateş! İbrahim'e serin ol ve selametlik ol." diye emretti Allah.

O ne demek, nasıl olur bilmem. Ama Allahu Teâlâ hazretleri öyle buyurdu. Ateş İbrahim *aleyhisselam*'ı yakmadı. Bunu biz de biliyoruz Batı da biliyor Doğu da biliyor. Ta-

rih de biliyor. Sadece bize ait bir gerçek değil. Tarihî bir gerçektir. Bunun böyle olduğu belli. Yakmadı Allah! Onun düşmanlarının hepsi helâk oldu. İbrahim *aleyhisselam* yine sağ salım, esen vazifesine devam etti.

Allahu Teâlâ hazretlerinin üzerine müslümanlara yardım etmek, yolunda yürüyenlere yardım etmek haktır. Eğer biz yardıma mazhar olmuyor isek kendimize dönelim. Aynaya bakalım. Kendimizi kontrol edelim. Bizde herhalde Müslümanlık hâlinde eksiklik var. Bizde bir kusur var diye kendimizi düzelteyim. Çünkü Allahu Teâlâ hazretleri vaadinden hulf etmez. Mü'minlere yardım edecek. Demek ki bizim imanımız zayıf. Mü'minlere yardım edecek. Demek ki bizim kusurumuz çok. Bize yardım etmediğine göre eksiklerimiz çok demektir.

g. Eliyle, Diliyle Buna da Gücü Yetmezse Kalbiyle

İbrahim *aleyhisselam* bir delikanlı, fetâ! Fetâ; fütüvvet çağında delikanlı çağında kimse demek. Delikanlı çağındayken koca bir şehrin bâtıl inançlarına karşı çıkmış. Hem de öyle “O yanlıştır, bu yanlıştır...” diyerek de-

ğil. Kenardan hafif hafif, sessiz sedasız söyleyerek değil; fiilen!

Çünkü bir müslüman bir yerde bir kötülük görürse ne yapar?

Değiştirir. Müslüman, kötülüğü değiştirir.

“Eliyle değiştirir.”

“Yapamazsın bunu!” der, işini bitirir.

Ona gücü yetmezse?

“O zaman söyler, diliyle söyler.”

“Yaptığınız doğru değildir, hata ediyorsunuz. Günahtır ayıptır.” diye söyler. Buna da gücü yetmezse içinden buğz eder. Kızar. Bu yanlış, der.

“Ama bu, imanın en aşağı, en zayıf derecesidir.”

Mü'min, kötülüğe fırsat vermez.

“Hocam! Şimdi ‘Müslüman iyi huylu olacak.’ deniliyor. Sen de biraz dervişlikle ilgiliyim filan diye öyle diyormuşsun, duyuyoruz. Yunus Emre de derviş olarak demiş ki; ‘Dövene elsiz gerek, sövene dilsiz gerek, derviş gönülsüz gerek...’ Şimdi o söz ne, bu söz ne? Bu nasıl oluyor? Nasıl olacak bu iş?”

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

h. Allah İçin Söylemek

Güzel huy, güzel ahlâk; herkesle iyi geçinmek demek değildir. Biliyor musunuz evliyâullahtan bir zâta diyorlar ki;

“Falanca adam çok iyi bir adam, hiç düşmanı yok.”

“Onu inceleyin, o muhakkak münâfık!” diyor.

Hiç düşmanı olmayan iyi müslüman olur mu yahu?! İyi insan hakkı söyleyecek. Hakkı söylediği zaman doğruyu söyleyeni zaten dokuz köyden kovarlar. O olacak. Beğenmeyecekler. Çünkü o onu Allah için söyleyecek. Birisinin keyfi için söylemeyecek ki!

Efdalü'l-cihâdi kelimetü hakkun inde sultânin câir.

Cihadın en üstünü düşmanın karşısına gidip kılıç sallamak değildir. Arkadaşların var. Ordu içindesin. Gidiyorsun, çarpışıyorsun. Tan tun filan derken sana da bir mermi isabet ediyor. Şehid olabilirsiniz, bu kolay.

“Cihadların en üstünü zalim sultanın karşısında hak sözü söylemektir.”

Zalim sultan! Elini çırpacak. Gelsin balta ve leğen; “Kesin şunun kafasını!” diyecek belki.

“Desin! Kesersen kes, asarsan as! Ben hakkı söyleyeyim, ben söylemiş olayım da sen ne yaparsan yap!”

Yâsîn sûresi vardır. Kur’ân-ı Kerîm’in kalbidir. Elhamdülillah müslüman kardeşlerimizin çoğu ezbere bilir. Ama bizim Türkiye’de maalesef Kur’ân-ı Kerîm’in ezberi; o da güzel, yüzüne baksan bile sevap. Mânasıyla hiç ilgilenmez. Kırk yıl Fâtîha’yı okur, mânasını bilmeden ölür. *Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn.*

“Kırk yıl Fâtîha’yı okudun hacı dede, ne şunun mânası?”

“Ah evlat! Benim babam okutmadı da...”

Mâzeret olmaz. Babasının okutmadığı, insana rüşd çağına kadar mâzerettir. Reşid oldun mu? Oldun! Şimdi babanın vebali senden kalktı. Şimdi vebal senin üzerine, hesap senin aleyhine çalışmaya başladı. Öğreneceksin. Kur’ân-ı Kerîm sana hayatını tanzim etmek için gönderildi. Sana emri var Allah’ın. Seni yönetiyor, seni yönlendiriyor. Sana bazı yasakları var Allah’ın. Onun için milletin hiç yasaklardan filan haberi yok. Hem “Müslümanım.” diyor. Allah müslüman eylesin. İnşallah gerçek müslüman olur.

Erenköy’de bizim bir arkadaşın evine gittik. Karşıda yeni bir dükkân açılıyormuş. “Ne açacaksınız?” diye sormuşlar. Orada bir delikanlı; “Buraya bir meze dükkânı açacağız. Meze, kuruyemiş. Bir de kaliteli içki satacağız.” demiş. Hani pahalı kaliteli içkiler. Şişeleri dizecek, satacak. Demiş ki;

“Sakın yapmayın. Bu mahallenin ahalisi müslümandır. Sonra, içki satmak günahtır. Günahtır, haramdır. İçilmesi de haram satılması da haram...”

Taşınması da haram sunulması da haram sundurulması da haram!

Hacı baba kurnazlık ediyor. “Ben içmiyorum.” diyor, hizmetçisine sunduruyor. O da haram. Her şeyi haram!

Allah bir şeyi yasakladı mı her şeyiyle yasaklıyor.

“Adama böyle nasihat ettikten sonra namaza gittik, namazdan geldik. Birisi önümüze dikildi.” diyor. O delikanlının büyüğüymüş, babasıymış.

“Siz dükkâna gelmişsiniz, tehdit etmişsiniz. Ne demek istiyorsunuz yani?” demiş.

“Yok, tehdit değil. Burası müslüman mahallesi, hiç satamazsınız. İflas edersiniz.

Dükkânınız böyle bir alışveriş yapmaz. Burada sizin bu sattığınız metâ revaç bulmaz...” diye söyledik demiş.

“Ne? Siz beni müslüman sanmıyor musunuz? Biz de müslümanız!” demiş.

Öyle diyor millet! Biraz sıkıştırdığın zaman “Ben de küçükken Amme cüzünü bitirmiştim, benim dedem de müftüydü, bizim ailede de şöyle büyükler vardı. Bizim evde de Kur’ân-ı Kerîm vardır, okunur...” filan diyor ama Müslümanlıktan haberi olmayabiliyor.

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

İyi müslüman; mihnetlere sataşan, kendi rahatını biraz gölgelendirebilecek işlere de giren insandır. Etliye sütlüye karışmayan, iyi ahlâklı insan değildir.

“Bizim mahallede çok iyi bir adam var. Etliye sütlüye karışmaz. Tatlıya tuzluya da karışmaz. Evine gelir, evinden çıkar. Ondan sonra işine gider, işinden gelir. Ne kokar ne bulaşır...”

Olmaz, olmaz!

İyi ahlâk nedir?

İyi ahlâk iki taraflıdır. İfrattan da tefritten de uzaktır. İyi ahlâklı insan Allah için

sever, Allah için buğz eder. Allah için verir, Allah için alır. Allah için emr-i mâruf yapar, Allah için nehy-i münker eder. Münkerâtın yapılmaması için çalışır.

Allah İslâm'ın öz, hakiki, gerçek mâna-sını anlamayı ve tüm hayatımızı sırf Allah'ın rızası için tanzim edip o tarzda geçirmeyi cümlemize nasip eylesin.

Sözün fazlasında belki zarar vardır, unutulur. Tam güzel bir noktaya gelmişken ben keseyim. Allah hepimizi rızasını kazananlardan eylesin. Hem dünyada bahtiyar eylesin, aziz eylesin [hem âhirette].

Bi-hürmeti esrâr-ı sûreti'l-Fâtiha!

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

29 Zilhicce 1409 / 02.08.1989

İstanbul

[Bütün KONFERANSLAR'a PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

